

14. Циркулярное предложение министерства от 1 сентября за № 23094 с разъяснением некоторых вопросов, вызываемых введением с нынешнего учебного года новой таблицы уроков в младших классах гимназий и реальных училищ” // Журнал Министерства народного просвещения. – 1901. – Сентябрь – С. 74.
15. Циркулярное предложение начальствам учебных округов относительно устройства учебной части в реальных училищах (7 сепня 1872 р.) // Сборник распоряжений по Министерству народного просвещения. – Т. 5 (1871–1873). – С.-Пб., 1881. – С. 719–720.
16. Шмид Е. К. История средних учебных заведений в России / Е. К. Шмид; пер. с нем. А. Ф. Нейлисова с доп. по указанию автора. – С.-Пб, 1878. – С. 594–595.

Гончаренко Н.В.

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРЕПОДАВАНИЯ
ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В ХОДЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕФОРМ
(ВТОРАЯ ПОЛОВИНА XIX – НАЧАЛО XX СТОЛЕТИЯ)**

Охарактеризовано нормативно-правовое обеспечение преподавания иностранных языков в реальных училищах в ходе образовательных реформ второй половины XIX – начала XX столетия, который включал: циркулярные распоряжения, приказы Министерства народного образования, учебные планы и программы, в которых был регламентирован перечень предметов по классам с распределением количества часов на их изучение.

Ключевые слова: нормативно-правовое обеспечение, реальные училища, иностранные языки, циркулярные распоряжения, приказы, учебные планы и программы.

Goncharenko N.V.

**NORMATIVE LEGAL PROVIDING OF FOREIGN LANGUAGES
TEACHING DURING THE EDUCATIONAL REFORMS
(SECOND HALF OF THE 19TH – BEGINNING OF THE 20TH CENTURY)**

Normative legal providing of foreign languages teaching in real schools during the educational reforms of the second half of the 19th – beginning of the 20th century was characterized, which included: circular orders, instructions of the Ministry of Public Education, curricula and programs, which were regulated by the variety of subjects by classes with the distribution of hours for studying.

Key words: normative legal providing, real schools, foreign languages, circular orders, orders, curricula and programs.

УДК 37.018.264

Єсьман І.В.

**КНИГА С. СОЛОВЕЙЧИКА “ПЕДАГОГІКА ДЛЯ ВСЕХ”
У ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ БАТЬКІВ**

У статті на основі аналізу книги С. Соловейчика “Педагогика для всех” висвітлюються погляди педагога-новатора на виховання дітей в контексті проблем організації і змісту педагогічної освіти батьків. Подано практичні рекомендації і поради стосовно організації такої роботи з батьками і громадськістю.

Ключові слова: педагогічна освіта батьків, виховання, сімейне виховання, сім'я.

У Законі України “Про охорону дитинства” (2001) зазначається, що сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього. Реалізація цих завдань залежить, в першу чергу, від належної організації педагогічної освіти батьків, яка, насамперед, передбачає озброєння батьків психолого-педагогічними знаннями з питань виховання дітей, підвищення рівня їх

педагогічної культури, наявності високої педагогічної етики, педагогічного такту, культури поведінки й культури спілкування в сім'ї.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що на питаннях педагогічної освіти батьків зосереджували погляди науковці в різні періоди розвитку як зарубіжної (І. Гребенников, Я. Коменський, П. Лесгафт, Л. Ломізе, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо), так і вітчизняної (А. Макаренко, П. Каптерев, М. Пирогов) педагогічної науки. Але найбільшої актуальності вони набули у 50-70-х роках ХХ століття (В. Сухомлинський, С. Соловейчик, К. Ушинський).

У сучасному українському суспільстві та педагогічній думці напрацьовано чимало самобутніх ідей, концепцій щодо реалізації системи педагогічної освіти батьків, серед яких доцільно виділити наукові розвідки: Л. Адамової, Т. Азаренко, Т. Алексеєнко, А. Відченко, Ю. Гріцкової, І. Зверєвої, Т. Кравченко, І. Кульчицької, Г. Лактіонової, Р. Овчарової, М. Стельмаховича, В. Шинкаренка, С. Щербакової, П. Щербаня та ін.

Отже, проблема організації і змісту педагогічної освіти батьків активно вивчається науковцями. Але сучасні наукові дослідження засвідчують, що особливим моментом у вирішенні проблем здійснення педагогічної освіти батьків є питання розуміння, насамперед, педагогами важливості цього завдання. Саме тому слід величезну увагу приділити науковому доробку С. Соловейчика, його ідеям щодо підвищення рівня педагогічної освіти батьків. Серед сучасних науковців, які вивчають педагогічну спадщину С. Соловейчика слід виділити: А. Зубко, О. Стребну, Л. Чумакова, Т. Шевер та ін., які наголошують на тому, що виховання дитини має ґрунтуватися на любові, духовності, вірі, обопільній співпраці.

Тому метою даної статті є розкриття поглядів С. Соловейчика на виховання дітей у контексті проблем організації і змісту педагогічної освіти батьків.

Палким шанувальником і послідовником ідей щодо змісту і реалізації педагогічної освіти батьків В. Сухомлинського був видатний український письменник, публіцист, драматург, філософ і педагог С. Соловейчик. Неодноразово різними мовами перевидавалась складена їм книга "В.А. Сухомлинский о воспитании". Також великої популярності набули його книги, які адресовані дітям: "Книга про тебя", "Мокрые под дождем", "Час ученичества", "Учение с увлечением" та ін. В контексті нашого дослідження найбільш цікавим є виданий у 1987 році посібник С. Соловейчика "Педагогіка для всіх: Книга для майбутніх батьків".

Книга була видана тиражем у сто тисяч екземплярів видавництвом "Дитяча література". Перший розділ посібника С. Соловейчика "Людина для людини" присвячений батькам, другий "Людина в людині" – дітям, третій "Людина і людина" – відносинам між батьками і дітьми. Автор вважає, що книга буде корисна не тільки тим, хто займається вихованням дітей, але і всім кому доводиться працювати з людьми.

У першій частині книги "Цілі виховання" автор викладає основні цілі виховання. С. Соловейчик наголошує на тому, що найперша мета виховання – це виховання самостійності, що означає виховання вільної людини: "Таємниця слова "самостійність" в тому, що самостійний – означає вільний, а свобода залежить від вагомості і важливості доступних нам життєвих виборів" [5, с. 14].

Наступним вихідним положенням батьківської педагогіки С. Соловейчика є твердження: "Любов і совість правлять миром". У цих словах він бачить "живе серце виховання": "Вся доля дітей, все наше дитнє життя – в цих словах, в тім, що за ними приховано" [5, с. 22]. На думку автора, батьки повинні розуміти, що однією лише любов'ю, без правди і совісті, дитини не виростиш. Запорукою виховання самостійної особистості, на глибоке переконання С. Соловейчика, – є союз любові і совісті: "Важко тримати в голові багато виховних цілей, все одно не втримаєш. Якщо наші діти будуть добрими й будуть жити по совісті, то цього достатньо, все інше прикладеться. Зі школи і із життя вони самі будуть вибирати все добре й чесно" [5, с. 26].

У своєму посібнику для батьків С. Соловейчик акцентує увагу на необхідності створення певних соціально-економічних умов, які сприяють ефективному розвитку і

вихованню дітей. На його глибоке переконання в умовах радянської дійсності такі умови створювались. Але водночас автор підкреслює і необхідність сили й бажання самого вихованця, й приклад навколишнього оточення дитини, й підтримки у вихованця віри в його власні можливості. Найважливішим завданням батьків С. Соловейчик вважає – виховання власним прикладом, виховання самим життям – організацією його життєдіяльності відповідно до віку та сімейних умов.

Автор посібника акцентує увагу батьків на тому, що виховання – це “духовний процес”, тому дітям потрібні ідеали, розуміння щастя, здорова моральність: “...успіх виховання залежить від того, чи є в нас виховна сила підвести дітей до цього нашого ідеального образу і чи відповідає він образу Людини” [5, с. 67].

У другій частині посібника “Умови виховання” С. Соловейчик, звертаючись до батьків, роз’яснює найпростішу й важливу істину: “У вихованні своїх дітей спеціалістів бути не може, батьків-професіоналів і матерів-професіоналок на світі не існує. Виховання своїх дітей – одне з найблагородніших справ, якому можна віддати життя, але професією воно стати не може” [5, с. 68]. На думку автора, саме в цьому і полягає особливість оволодіння батьками педагогічними знаннями. Виховання – це не тільки професійно-педагогічні знання, а це, насамперед, – мистецтво. Щоб мистецтво виховання було доступним для батьків, треба про нього писати язиком мистецтва, вважає С. Соловейчик, – без точних понять, ненауковою мовою, правдиво, наближаючись до особистості. Коли ж ми говоримо про мистецтво виховання ненауковим язиком, ми ближче до правди, а отже, ближче до науки. “Всі науки прагнуть до безособового, загального, а педагогіка безособовою бути не може, її не існує поза особистістю. Всі науки безпристрасні, а безпристрасна педагогіка ненаукова” [5, с. 69]. Саме тому, на глибоке переконання С. Соловейчика, педагогікою завжди займалися не просто педагоги-професіонали, але й педагоги-письменники, педагоги-публіцисти: Я. Каменський, Я. Корчак, Н. Крупська, С. Макаренко, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський, а три педагогічні книги століття називаються: “Педагогічна поема”, “Як любити дітей”, “Серце віддаю дітям” [5, с.69].

С. Соловейчик переконливо доводив, що педагогіка – наука про мистецтво виховання дітей, але не всіх, а тільки чужих. Коли ж справа доходить до власних дітей, починається щось невідоме. Навіть у гарних учителів бувають невиховані діти. Наука педагогіка добре “працює” тоді, коли перед вихователем тисяча дітей, гірше – коли їх тридцять, зовсім погано – коли їх один – два. При цьому відбувається непомітна зміна наук. Для виховання тисячі дітей потрібна наука керування, а для виховання одного – наука спілкування, але це принципово різні науки [5, с. 70].

С. Соловейчик стверджував, що батьківщиною навчання є школа, і навчати треба так, як навчають у школі. А батьківщиною виховання є сім’я, і виховувати треба так, як у сім’ї. Однак, констатував він, що бувають вчителі, які намагаються навчати, як удома, і бувають батьки, які виховують дітей, як у школі. Але ж успіху не досягають ні ті, ні інші. Отже, на глибоке переконання автора, ідеї, погляди, методи і прийоми виховання дітей у школі не підходять для виховання дітей у сім’ї.

Слід підкреслити, що новим у підході до сімейного виховання у С. Соловейчика було те, що він наголошував на необхідності виховання дітей “не по науці, а по вірі”. Він мав на увазі не релігійну віру, а “довіру до сил і соціального інстинкту людей” (А. Луначарський) [5, с. 72]. На думку автора посібника, за для успіху у будь-якій справі потрібна впевненість, яка з’являється завдяки власному досвіду. Але ж у батьків, які не мають власного досвіду, впевненість з’являється завдяки довіри до досвіду, якій накопичений народом і традиційно передається від покоління до покоління. Педагогічна віра, вважає С. Соловейчик, живе в нас, оскільки всі ми закінчили п’ятнадцятирічний батьківський педагогічний інститут. Нас не тільки виховували, але й навчали у сім’ї, як треба виховувати своїх власних дітей.

У контексті нашого дослідження становлять науковий інтерес і практичну цінність рекомендації С. Соловейчика, щодо засобів виховання дітей в сім’ї. Автор вважає, що від природи батькам властива пристрасть до виховання дітей “Виховання – перший вид

людської діяльності, з яким стикається людина, народжуючись на світ” [5, с. 73]. Але, якщо батьки не справляються зі своїми дітьми, на думку С. Соловейчика, вони не встигають пристосовуватися до постійно мінливих умов і обставин життя, не вміють змінювати свої погляди й прийоми, виробляти нову педагогічну віру. Звідси, підкреслює він, і виникає небувала потреба в педагогічних знаннях, у методиці сімейного виховання.

Зазначимо, що С. Соловейчик досить критично відносився до появи такого терміну як “перевихователь”, та до появи засобів і методів “педагогічної корекції”. Він вважав, що неможливо досягти успіху у вихованні лише замінивши один метод на інший. Головним у вихованні за С. Соловейчиком є любов до дітей: “...не потрібно ніяких наук про виховання, ніяких книг про виховання – потрібно просто любити дітей” [5, с. 101]. Тому зусилля батьків, на його думку, повинні бути спрямовані не на дитину, не на себе, а на відношення до дитини. Дитина виховується, змінюється не від впливу на неї, не від маніпуляцій батьків, педагогів, а тільки від власних духовних рухів, що виникають у її відносинах з людьми.

Розвиваючи думки В. Сухомлинського щодо виховання духовності особистості в умовах сім’ї, С. Соловейчик вважав, що змістом такого виховання є розвиток прагнення до правди, добра, краси, до піднесеного й світлого: “...виховувати – значить навчати людину відноситися до людей і до діла по-людські, по правді”. Причину, за якою вихованці роблять багато дурних вчинків, він бачив в тому, що діти випробовують себе. Тільки духовність, на думку С. Соловейчика, робить дитину дисциплінованою, доброю, чесною. Батьки, які не прагнуть до духовності, не дотримуються високих моральних принципів не повинні чекати успіхів від виховання в сім’ї. Єдиний вихід для таких батьків, на думку педагога, – пошук інших вихователів.

У контексті нашого дослідження цікавим є матеріал, який міститься у третій частині книги “Засоби виховання”. Він присвячений відносинам між батьками і дітьми.

С. Соловейчик переконливо доводить, що запорукою успішного виховання є контакт з дітьми “Важкі діти – це ті, у яких немає душевних контактів з дорослими. Важкі батьки – це ті, які не шукають спільної мови з дітьми” [5, с. 305]. Він акцентує увагу на тому, що виховання без контакту взагалі неможливе: “Душевний контакт з дитиною – перша і остання перевірка, як іде виховання. Якщо є контакт – все іде добре; якщо немає – нічого неможливо передбачити” [5, с. 305].

У заключній главі книги “Людина і людина” висвітлюється ідея співробітництва дітей і батьків у процесі виховання. Автор розглядає все життя як спільну працю з великою кількістю людей, їх фізичне і духовне співробітництво. При цьому особливо підкреслює: не підкорення, а саме співробітництво характеризує гуманно-демократичну батьківську педагогіку. “Співробітництво – одне слово, але воно містить в собі, якщо замислитись, всі високі моральні якості. Тільки в співробітництві і можливо виховати людину для людини. Співробітничати з людьми – це поважати їх, цінувати, вміти поступатися своїми бажаннями, мати потребу в них і бути їм потрібними” [5, с. 322]. Водночас, С. Соловейчик підкреслює, що діти неохоче співробітничать із вчителями, батьками. Потрібно шукати особливі підходи до них, щоб співробітництво було реальним, необхідним тим та іншим.

С. Соловейчик зазначає, що одні батьки легко досягають співробітництва з дітьми, про них кажуть “природжені вихователі”; іншим досягти його більш складно; третім неймовірно складно, тому, що вони не готові до співробітництва, бо самі виховувались у суперечках за владу. Прикладом співробітництва дітей і батьків він вважає спільну працю. При цьому педагог особливо акцентує увагу на тому, що спільна життєдіяльність сім’ї повинна бути приємною і стати потребою для дитини. Характерною закономірністю батьківської педагогіки співробітництва С. Соловейчика є те, що батькам доводиться направляти свої сили не тільки на дитину, але й на самого себе, інакше неможливо домогтися поставленої мети. Завдяки цьому, вважає він, створюється психологічний комфорт.

Автор “Педагогіки для всіх”, розкриваючи сутність батьківської педагогіки співробітництва, розкриває своє розуміння слова “співробітництво” – “...це праця, яка і повинна бути основною формою виховання – духовна праця, душевна, розумова і фізична”

[5, с. 327]. Співробітництво з дітьми ґрунтується не на вимогах, а на проханнях. Прохання є ефективною формою ділового спілкування з дітьми, на думку С. Соловейчика. Важливе значення має форма прохання, культура її вираження. Складовою частиною виховання, заснованого на ідеях співробітництва, С. Соловейчик вважає виховання співтворчістю: “Ми не завжди можемо вибрати тип спілкування з дітьми, але нехай спілкування переросте в співробітництво, а співробітництво – в співтворчість” [5, с. 353].

Отже, книга Симона Соловейчика “Педагогіка для всіх” наскрізь пронизана утвердженням любові до дітей, і в цьому полягає її потужна педагогічна значимість. Автор приділяє значну увагу проблемі педагогічної освіти батьків, надає практичні рекомендації і поради стосовно організації такої роботи з батьками і громадськістю.

У подальших дослідженнях варто зупинитися на практичному аспекті застосування виховного інструментарію С. Соловейчика.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Думки в дорогу. За матеріалами Других обласних Педагогічних читань “Гуманна педагогіка – основа сучасної системи освіти”. Філософія Симона Соловейчика. Погляд на дитину / Упоряд. К.Л. Крутій, К.Б. Голдобіна. – Запоріжжя: ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2010. – 140 с. – Режим доступу до журналу: <http://www.ukrdeti.com/pdchit/ps7.html>
2. Отрывки из книги С.Соловейчика “Педагогика для всех” / Школа жизни. Познавательный журнал: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://shkolazhizni.ru/blog/334881/>
3. Соловейчик С. Все более глубокое понимание ребенка – это и есть воспитание его / С. Соловейчик // Первое сентября. – 2000. – № 70.
4. Соловейчик С. Воспитание похвалой // Первое сентября. – 2006. – № 14: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ps.1september.ru/article.php?ID=200601412>
5. Соловейчик С.Л. Педагогика для всех: Книга для будущих родителей / С.Л. Соловейчик. – М.: Дет. лит., 1987. – 365 с.

Есьман И.В.

КНИГА С. СОЛОВЕЙЧИКА “ПЕДАГОГИКА ДЛЯ ВСЕХ” В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ РОДИТЕЛЕЙ

В статье на основе анализа книги С. Соловейчика “Педагогика для всех” освещаются взгляды педагога-новатора на воспитание детей в контексте проблем педагогического образования родителей. Подаются практические рекомендации и советы относительно организации такой работы с родителями и общественностью.

Ключевые слова: педагогическое образование родителей, воспитание, семейное воспитание, семья.

Yesman I.V.

THE BOOK S. SOLOVEITCHIK “PEDAGOGY FOR EVERYBODY” IN PARENT PEDAGOGICAL EDUCATION

In the article on the basis of analysis for the book S. Soloveitchik “Pedagogy for everybody” pedagogue-novator elucidated views in the context of the problems of pedagogical education of the parents concerning upbringing of the children. Relatively of the organization such work with parents and the community is given practical recommendation and advice.

Key words: parent pedagogical education, upbringing, family upbringing, family.